

ความเสื่อมถอยและความไม่ปกติของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ ประชาธิปไตยไทย: ปัญหาและทางออกของระบบการเมืองไทย¹

The Backsliding of Thailand's Democratization: Problems and Prospects for Solutions of Backsliding and Irregularities in the Political System

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด² โอลาร์ ถิ่นบางเตียว³ วรัญญา ศรีริน⁴ และ ศักดิ์ณรงค์ มงคล⁵

Pornamarin Promgird, Olarn Thinbangtieo,

Warunya Sirin & Saknarong Mongkol

Received: May 6, 2025/ Revised: July 31, 2025/ Accepted: August 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ได้ถกเถียงให้เห็นว่า ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ไทยรับเอามาจากประเทศตะวันตก แม้ว่าจะบอบประชาธิปไตยจะเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก แต่ในประเทศแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งไทย ต้องประสบกับแรงต้านทานที่แข็งแกร่งจนยากแก่การเอาชนะได้ อันเกิดจากความไม่ปกติของระบบการเมืองทำให้การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย เป็นเรื่องที่มีข้อยุ่งยากเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทยที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งต้องประสบกับแรง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง “นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง: พื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย.” โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ทุนส่งเสริมกลุ่มศักยภาพสูง ประจำปี 2566 (สัญญาเลขที่ N42A660622)

² รองศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (Associate Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University), Email: pornamarin@kku.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (Associate Professor, Faculty of Political Science and Law, Burapha University), Email: olarn@go.buu.ac.th

⁴ อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University), Email: warunya.s@msu.ac.th

⁵ อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต (Lecturer, Faculty of Law, Rangsit University), Email: saknarong.m@gmail.com

ด้านทานที่แข็งแกร่งสำคัญอย่างน้อย 4 ประการคือ หนึ่ง การที่ทหารเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองเป็นเวลายาวนาน สอง เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายอย่างเข้มแข็งของฝ่ายอนุรักษ์นิยมหรือฝ่ายขวา สาม การเปิดโอกาสให้มีการยุบพรรคการเมืองได้ง่าย และประการที่สี่ เกิดจากความจงใจของชนชั้นนำที่มีอำนาจที่ไม่ต้องการให้ประชาชนมีความรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ปัจจัยที่เป็นแรงต้านทานแข็งขันจนยากแก่การเอาชนะได้ทั้งหมดนี้ ทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทยเสื่อมถอยลง ในบทความนี้ได้เสนอทางออกด้วยการให้ความรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชน เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการสร้างประชาธิปไตยที่ฐานรากในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อขยายฐานการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้กว้างขวางมากที่สุด อันเป็นการเสริมสร้างอำนาจให้กับประชาชน รวมทั้งการปฏิรูปกองทัพและองค์กรอิสระ และการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามหลักการประชาธิปไตย เพื่อถ่วงดุลและตอบโต้ต่อผู้ต่อรองกับประชาธิปไตยของชนชั้นนำที่มีอำนาจซึ่งเป็นผู้กำหนดอนาคตของสังคมแต่เพียงฝ่ายเดียว และยังมีมุ่งเข้ามาแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองเฉพาะของกลุ่มตนเองเท่านั้น

คำสำคัญ: กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย ความเสื่อมถอย อนุรักษ์นิยม ชนชั้นนำที่มีอำนาจ แรงต้านทานที่แข็งแกร่งจนยากแก่การเอาชนะได้

Abstract

This article argues that democracy is a system of governance that Thailand adopted from Western nations. Although democracy has been widely accepted around the world, in Southeast Asian countries, including Thailand, the democratization has faced persistent and formidable resistance. In particular, Thailand's democratization exhibits distinct characteristics and has encountered at least four major forms resistance: (1) long-standing military-bureaucratic dominance, (2) the emergence of a strong and cohesive network of conservative or right-wing groups, (3) the ease with which political parties may be dissolved, and (4) the deliberate effort of the ruling elite to prevent the public from acquiring democratic political knowledge. These

persistent and deeply rooted obstacles have significantly hindered Thailand's democratic development, contributing to its backsliding. This article advocates a solution through the dissemination of democratic political education to the public, aiming to cultivate a democratic political culture and to establish grassroots democracy in various forms. Such efforts seek to expand popular political participation and empower the people. Furthermore, the article emphasizes the necessity of military and independent institution reforms, as well as constitutional amendments aligned with democratic principles, to strengthen checks and balances and to counteract the elite-dominated governance. These elites continue to dictate the country's future unilaterally and pursue political power and benefits for their own interests and networks.

Keywords: Democratization, Backsliding, Conservatism, Power Elite, Recalcitrant

บทนำ

ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ประเทศไทยรับเอามาจากประเทศตะวันตก แม้ว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก แต่ในประเทศไทยภูมิภาคเอเชียแถบตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งไทย ระบอบดังกล่าวก็เต็มไปด้วยปัญหาแรงต้านทานที่แข็งขันจนยากแก่การเอาชนะได้ (recalcitrant) (Bertrand, 2013) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่มีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองเฉพาะ (a unique) จากพลวัตของประวัติศาสตร์การเมืองและวัฒนธรรมการเมืองที่ไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ดูเหมือนว่าระบอบประชาธิปไตยยังไม่สามารถผสมผสานเข้ากับระบอบการปกครองแบบเก่าที่เคยมีอิทธิพลครอบงำสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิมได้ (Promgird, 2015; 2024) เมื่อไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ประชาธิปไตยปี พ.ศ. 2475 แม้ว่าการปกครองแบบใหม่จะสามารถทำลายความชอบธรรมระบอบการปกครองแบบเก่าลงได้บ้าง แต่ก็ไม่สามารถโค่นล้มระบบและโครงสร้างทางสังคมการเมืองแบบเดิมที่เข้มแข็งลงได้ (Wattanasap, 2014) และจวบจนถึงปัจจุบันนี้

สังคมไทยก็ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากระบบอำนาจนิยม ระบบอุปถัมภ์ ระบบศักดินา และแนวคิดแบบอนุรักษนิยม – จารีตนิยม ที่ซ่อนรูปผ่านสถาบันและกลไกอำนาจรัฐในระดับต่าง ๆ ที่ยังคงมีอิทธิพลฝังรากลึกอย่างยาวนานทั้งในระบบราชการ ระบบการเมือง ระบบสังคม และในส่วนอื่นของสังคมไทย (Promgird, 2015; 2024)

สิ่งที่น่าประหลาดใจคือ แม้ว่าไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ประชาธิปไตย แต่การเปลี่ยนแปลงนี้ก็พ่วงมาด้วยการรัฐประหารโดยกองทัพ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2476 ที่มีการยึดอำนาจรัฐบาลพระยามโพนรัตน์ดิเรก นำโดยพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของการทำรัฐประหารในประเทศไทย (Bamrungsuk, 2023) และนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2568) ประเทศไทยมีการกบฏและรัฐประหารที่มีจำนวนมากถึง 22 ครั้ง (Promgird, 202a)ผลกระทบที่ตามมาต่อการเมืองไทย คือ นอกจากทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องของการพัฒนาประชาธิปไตยแล้ว ยังทำให้การเมืองไทยตกอยู่ใน “วงจรอุบาทว์ทางการเมือง” (vicious cycle) และเกิดความไม่ปกติทางการเมือง กล่าวคือมีการยึดอำนาจและทำการรัฐประหารโดยกองทัพ หลังจากนั้นมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แล้วมีการทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นในวงการเมืองและระบบราชการ จนเป็นเหตุนำมาสู่การรัฐประหารและยกเลิกรัฐธรรมนูญ จากนั้นมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่วนเวียนซ้ำแล้วซ้ำเล่า (King Prajadhipok's Institute, 2007) จนประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ใช้รัฐธรรมนูญเปลืองมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง และจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีความสามารถทำนายได้ว่า การเมืองไทยจะหลุดพ้นจากวงจรอุบาทว์ทางการเมืองได้อย่างไร และเมื่อใด

วงจรอุบาทว์ทางการเมืองดังกล่าวข้างต้น และสภาวะวิกฤติทางการเมืองยุคหลัง เช่น การมีรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตย การใช้เงินซื้อเสียงเพื่อเอาชนะการเลือกตั้ง การต่อรองตำแหน่งทางการเมืองโดยใช้จำนวน ส.ส.ที่อยู่ภายใต้อาณัติ การอาศัยอำนาจรัฐในการทุจริตคอร์รัปชัน การไม่เคารพหลักการประชาธิปไตยของชนชั้นนำที่มีอำนาจทางการเมือง การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐเกินขอบเขตจนละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน การใช้อำนาจล้นเกินขอบเขตขององค์กรอิสระ และมีความขัดแย้งภายในสังคมไทยที่เกิดขึ้นเป็นช่วง ๆ ฯลฯ ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความเสื่อมถอยของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทย และความไม่ปกติของระบบเมือง (irregularity)

อย่างเห็นได้ชัด ทั้งความเสื่อมถอยของประชาธิปไตยและความไม่ปกติของระบบการเมือง ยังสะท้อนให้เห็นได้จากกรณีของนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีไทย ที่กล่าวว่า

“ตั้งแต่วัยหนุ่ม ผมมองเห็นความไม่ยุติธรรมและความไม่ปกติในสังคม และมองเห็นแต่การแก่งแย่งอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว และมีการทำร้ายผู้มีความเห็นต่างประวัติศาสตร์การเมืองไทยเต็มไปด้วยความไม่ยุติธรรม.....เต็มไปด้วยเรื่องแปลกประหลาด.....เมืองไทยเก่งในเรื่องการตัดชีวิตและตัดอนาคตของคนที่ช่วยสร้างประเทศและสร้างการเปลี่ยนแปลง....ประชาธิปไตยไทยยังเป็นเด็กทารก ไม่เอาไหนทั้งสิ้น.....”
(The Reporters, 2024)

นับจากอดีตตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน ทิศทางของการขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองไทยไม่เคยเปลี่ยนไป กล่าวคือเกิดการต่อสู้และปะทะกันระหว่าง “อุดมการณ์อนุรักษนิยมหรือฝ่ายขวา” กับ “อุดมการณ์เสรีนิยม” ของฝ่ายก้าวหน้าและประชาธิปไตย (Bamrungsuk, 2023) อย่างไรก็ตาม บทบาทของฝ่ายอนุรักษนิยมหรือฝ่ายขวาก็ยังเป็น **“พลังหลัก”** ในการครอบงำสังคมและการเมืองไทยตลอดมา การก่อตัวของฝ่ายอนุรักษนิยมปรากฏชัดเจนมากขึ้นในสังคมยุคหลัง กล่าวคือจากการมีบทบาทในการเป็นนักต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 หลังจากนั้นกลุ่มอนุรักษนิยมหรือฝ่ายขวา ก็ได้ผันตัวเองไปสู่บทบาทของการเป็น **“นักต่อต้านประชาธิปไตย”** (Bamrungsuk, 2023) เราจึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านมา ทั้งล้มลุกคลุกคลานและต้องประสบกับแรงต้านทานแข็งขันที่ยากแก่การเอาชนะได้

ในบทความนี้จะวิเคราะห์ให้เห็นว่า มีปัจจัยหรือสาเหตุสำคัญอะไรบ้าง ซึ่งเป็นแรงต้านทานแข็งขันที่ยากแก่การเอาชนะได้ (recalcitrant) ที่ทำให้สังคมไทยเกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองเช่นนี้ และยังมีผลทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทย (Thai democratization) เสื่อมถอยลงและเกิดความไม่ปกติในระบบการเมืองไทย และในตอนท้ายได้กล่าวถึงบทสรุปและทางออกของปัญหาการเมืองไทย ด้วยการส่งเสริมให้ความรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแก่ประชาชน เพื่อสร้างวัฒนธรรม

ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือวัฒนธรรมแบบพลเมือง (civic culture) ให้เกิดขึ้น รวมทั้งการสร้างประชาธิปไตยจากฐานรากซึ่งมีความสำคัญอย่างมากสำหรับสังคมไทย เพราะประชาธิปไตยจากฐานรากช่วยเพิ่มอำนาจให้กับประชาชน และช่วยขยายความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนให้มากขึ้น ประชาธิปไตยจากฐานรากยังกระตุ้นให้ประชาชนได้เข้ามาตรวจสอบ และตอบโต้ถ่วงดุลกับประชาธิปไตยของชนชั้นนำและประชาธิปไตยแบบตัวแทนมิให้เป็นผู้กำหนดความเป็นไปของสังคมแต่เพียงฝ่ายเดียว ดังจะได้นำเสนอให้เห็นตามลำดับต่อไป

ความเสื่อมถอยของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทย

ประวัติศาสตร์ของประชาธิปไตยไม่เคยมีที่สิ้นสุด ประชาธิปไตยของแต่ละสังคมมีทั้งในช่วงรุ่งโรจน์และเสื่อมถอยลง (backsliding) ประชาธิปไตยของแต่ละสังคมไม่เคยเข้มแข็ง ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุง และเสริมสร้างให้ประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพและเข้มแข็งขึ้นมาได้ ข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์พบว่า ประชาธิปไตยจะสามารถพัฒนาขึ้นมาได้เมื่อผู้ปกครองอ่อนแอ (Stasavage, 2020) ในทำนองเดียวกันประชาธิปไตยจะพัฒนาได้ ก็ต่อเมื่อสังคมและชุมชนเข้มแข็งขึ้นมาแล้วเท่านั้น ขณะที่ในบางสังคมซึ่งประชาธิปไตยเกิดขึ้นมาก่อนหน้าการสร้างรัฐและระบบราชการที่มีอำนาจมาก ย่อมทำให้ประชาธิปไตยมีโอกาสมากขึ้นที่จะได้รับการพัฒนาและการฟูมฟัก เพื่อเอาชนะระบบอำนาจนิยมหรือผู้เผด็จการที่พยายามจะสร้างอำนาจล้นเกินให้กับตัวเองได้ ข้อเท็จจริงเช่นนี้มีความแตกต่างกับสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่ “อำนาจรัฐ” และระบบราชการมีความเข้มแข็งมาก่อนตั้งแต่สมัยโบราณ หรือที่นักวิชาการบางคนเรียกสังคมไทยว่าเป็นสังคมที่ “รัฐล้อมสังคม” (Promgird, 2024) จึงทำให้โอกาสในการฟูมฟัก และการพัฒนาประชาธิปไตย ในความหมายที่อำนาจเป็นของประชาชนเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ค่อนข้างยาก

กรณีประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยของไทย แม้ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ในช่วงสั้น นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยจนถึงปัจจุบัน (ปี 2568) รวมเวลาประมาณ 90 กว่าปี ก็มีทั้งช่วงที่รุ่งโรจน์ และเสื่อมถอยเช่นกัน ในช่วงที่รุ่งโรจน์ได้แก่ช่วงเวลาแห่งการทำลายอำนาจรัฐในเหตุการณ์ “14 ตุลาคม 2516” ที่นิสิตนักศึกษาและประชาชนได้เคลื่อนไหวต่อสู้กับรัฐ รวมทั้งมีการเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านเผด็จการ ผลตามมามีเป็นจุดจบของยุคที่ทหารมี

อำนาจสูงสุดในการครอบครองอำนาจรัฐ (Kaewmanee, 2025) แต่หลังจากนั้นไม่นาน ประชาธิปไตยไทยเสื่อมถอยลงอย่างรวดเร็ว ในเหตุการณ์ “6 ตุลาคม 2519” อันเนื่องจาก ขบวนการนักศึกษาและประชาชนถูกปราบปรามอย่างรุนแรง จนทำให้กระแสประชาธิปไตย หายไปจากสังคมไทย

ประชาธิปไตยเบ่งบานขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หลังเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในปี 2535 พร้อมกับมีการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน จนได้รับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ที่ให้ สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการแสดงออกทาง ประชาธิปไตย แต่แล้วในปี 2549 คณะนายทหารที่เรียกตัวเองว่า “คณะรักษาความสงบ แห่งชาติ” (คสช.) ได้ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลทักษิณ ผลจากการยึดอำนาจได้ก่อให้เกิด ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนและไม่สนับสนุนทักษิณ และตามมาด้วยการขัดแย้ง ระหว่างเหลือง – แดง และการยึดอำนาจของ “คณะรักษาความสงบแห่งชาติ” (รสช.) ในปี 2557 ผลตามมาก็คือ มีการสลายอำนาจจากกลุ่มคนเสื้อแดง ห้ามการชุมนุมประท้วงและการ แสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมืองและประชาธิปไตย ในช่วงเวลานั้นกระแสเสรีนิยม ถูกกดทับและห้ามแสดงออกทางสังคม (Kaewmanee, 2025)

เราจึงอาจกล่าวได้ว่า นับจากปี 2475 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2568) ชะตากรรมของ ประชาธิปไตยไทยสะท้อนความเป็นอนิจจังของสังคม และมีการเคลื่อนไหวเป็นวงจร กล่าวคือ เริ่มต้นจากความขัดแย้งจนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง มีการรัฐประหาร มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (เพื่อการรักษาอำนาจและการสืบทอดอำนาจของทหาร) มีการเลือกตั้ง เกิดความขัดแย้งจนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง และมีการรัฐประหาร รอบใหม่จนกลายเป็นวงจรอุบาทว์ทางการเมือง นอกจากนี้ในวงจรนี้แล้ว ยังมีเหตุการณ์ของ การต่อสู้และนองเลือดระหว่างรัฐกับประชาชน ตลอดจนการปะทะกันระหว่างประชาชน กับประชาชนด้วยกันเอง ที่มีความคิดเห็นทางการเมืองแตกต่างกันนับครั้งไม่ถ้วน (Kongkirati, 2025)

ทั้งหมดนี้เป็นบทสะท้อนให้เห็นว่า ประชาธิปไตยไทยยังมิได้ลงหลักปักฐานเข้ามา อยู่ในจิตสำนึกของผู้คนจนกลายเป็น “วัฒนธรรมทางการเมืองไทย” รวมทั้งการจัดระเบียบ โครงสร้างและสถาบันทางการเมืองการปกครองที่ยังไม่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เข้าไป อยู่ในสมการของอำนาจ ทำให้การเมืองไทยจึงเป็นเพียงเรื่องของ การต่อสู้แย่งชิงอำนาจกัน ในกลุ่มของชนชั้นนำที่มีอำนาจเพียงส่วนน้อยเท่านั้น และเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความเสื่อม ถอยได้ง่าย

อย่างไรก็ดี ในอีกด้านหนึ่งแม้ว่าในบางช่วงเวลาประชาธิปไตยไทยจะเสื่อมถอยลง แต่ก็ยังมีพลังของฝ่ายประชาธิปไตยที่ไม่เคยมอดดับ และมีแสงสว่างโผล่ขึ้นมาเป็นครั้งคราวเช่นกัน แต่ปัญหาคือพลังของฝ่ายประชาธิปไตยหรือเสรีนิยม ไม่เคยครองอำนาจนำเหนือสังคมการเมืองไทยเลย นับตั้งแต่ประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยได้อุบัติขึ้นมา เมื่อพิจารณาถึงความเสื่อมถอยของประชาธิปไตย แม้ว่าความเสื่อมถอยเช่นนี้จะไม่ทำให้ประชาธิปไตยพังทลายลงทันที หรือถูกแทนที่ด้วยอำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จเต็มรูปแบบก็ตาม แต่ทว่าความเสื่อมถอยนี้ก็ส่งผลกระทบต่อคุณภาพ และเสถียรภาพของประชาธิปไตยอย่างมาก ประการสำคัญคือความเสื่อมถอยดังกล่าวทำให้ “ความเป็นพลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยอ่อนแอลง และยังบั่นทอนขีดความสามารถของภาคประชาสังคมหรือภาคพลเมืองในการมีอำนาจตรวจสอบถ่วงดุลกับอำนาจรัฐที่มีขอบ รวมทั้งในการเรียกร้องให้สถาบันทางการเมืองเหล่านี้มีความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย (Bermeo, 2016)

ผลจากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า มีปัจจัยเหตุสำคัญต่าง ๆ ที่เป็นแรงต้านทาน แข็งขันจนยากแก่การเอาชนะได้ (recalcitrant) แล้วในท้ายที่สุดมีผลทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทยเสื่อมถอยลง และเกิดความไม่ปกติทางการเมืองดังต่อไปนี้

การที่กองทัพเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองเป็นเวลายาวนาน (long time military – bureaucratic dominance)

Janowitz (2017) นักสังคมวิทยาการเมืองอธิบายว่า ความมีระเบียบวินัย และการครอบครองอาวุธที่ทรงพลานุภาพ ทำให้ทหารมีขีดความสามารถสูงในการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองได้ แต่สำหรับในบริบทสังคมไทยนั้นนอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้วยังมีปัจจัยสอดแทรกอื่น ๆ อีกที่ทำให้ทหารเข้ามายุ่งเกี่ยว และมีอิทธิพลกับการเมืองเป็นเวลายาวนาน กล่าวคือ เป็นผลมาจากมรดกทางประวัติศาสตร์สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งกองทัพไทยสมัยใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้นในยุคนี้พร้อมกับการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัย ด้วยการกำหนดภารกิจของกองทัพใหม่คือ ประการแรก ให้ทหารทำหน้าที่พิทักษ์ราชบัลลังก์แก่กษัตริย์สยาม (รัชกาลที่ 5) อันนำไปสู่การสร้างฐานอำนาจอันแข็งแกร่งแก่ราชวงศ์จักรี ประการที่สอง การกำหนดให้ทหารมีภารกิจในการปกป้องประเทศจากภัยคุกคามของลัทธิล่าอาณานิคม รวมถึงเป็นเครื่องมือในการรวมศูนย์อำนาจและการสร้างรัฐสมัยใหม่ (Bamrungasuk, 2023)

มรดกตกทอดทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ ได้ปลุกสำนึกให้ทหารไทยมองตนเองเป็นองค์กรสำคัญของประเทศ นอกจากมีบทบาทในการปกป้องประเทศและปกป้องสถาบันกษัตริย์แล้ว นายทหารไทยยังได้เข้ามามีตำแหน่งสำคัญในองค์กรต่าง ๆ ทั้งของรัฐและบอร์דרรัฐวิสาหกิจ รวมทั้งยังได้เกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างลึกซึ้งในภายหลังต่อมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของกองทัพ และบรรดานายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ต้องการมีอำนาจ และต้องการเข้ามามีบทบาททางการเมืองทั้งเปิดเผยและแอบแฝงซ่อนเร้น

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์สมัยใหม่ยังพบว่า บทบาทของทหารไทยได้เริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองมีความชัดเจนมากขึ้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่มีคณะนายทหารหนุ่มเข้ามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่การเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองหลังจากนั้นก็มิมีวัตถุประสงค์และขอบเขตจำกัดลง กล่าวคือเพียงแค่การปกป้องผลประโยชน์ของกองทัพจากการแผ่อำนาจของฝ่ายพลเรือน หรือการอ้างเหตุความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ แต่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองแบบกษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราช (Bamrungsuk, 2023) หรือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยที่อำนาจเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

แต่ทว่าหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ปฏิวัติยึดอำนาจในปี พ.ศ. 2501 ก็ได้มีการสร้างลัทธิทางการเมืองของชนชั้นปกครองขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง ที่เรียกว่า **“ประชาธิปไตยแบบไทย”** โดยนัยความหมายของประชาธิปไตยแบบไทยคือ *การตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าแบบจารีตประเพณีนิยมและประวัติศาสตร์ชาติไทย* พร้อมทั้งมีการยกย่องฟื้นฟูสถานะของ **“สถาบันกษัตริย์”** ให้กลับมามีฐานะสูงส่งอีกครั้งหนึ่ง ทั้งยังมีการดำเนินกลยุทธ์ในหลากหลายแนวทางด้วยกัน อาทิ การรื้อฟื้นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ซึ่งได้เคยถูกยกเลิกไปแล้วตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หรือการสนับสนุนพระราชกรณียกิจ และโครงการพระราชดำริภายในประเทศ เป็นต้น

ผลที่ตามมาคือ ทำให้เกิดการร่วมมือกันทางอำนาจระหว่างกองทัพ และสถาบันกษัตริย์ที่มีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นในโครงสร้างการเมืองไทย (Preecharush, 2023) และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนับตั้งแต่แรก ยังได้บัญญัติให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นจอมทัพไทย *การร่วมมือกันระหว่างกองทัพและสถาบันกษัตริย์* รวมทั้งการที่กองทัพได้เข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองเป็นเวลายาวนาน จึงอาจกล่าวได้ว่าคือปัจจัยหลักประการหนึ่งที่เป็นแรงต้านทานแข็งขันที่ยากแก่การเอาชนะได้ (recalcitrant) และยังเป็นอุปสรรค

สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยของไทยในเวลาต่อมา เนื่องจากสถาบันเหล่านี้ไม่เชื่อเรื่องอำนาจที่มีมาจากประชาชน

มีข้อน่าสังเกตว่า กองทัพของประเทศไทยในยุคสมัยใหม่ไม่เคยยึดอำนาจรัฐบาล ไม่เคยเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง และอยู่ใต้การบริหารของรัฐบาลพลเรือนจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย (Thavornprapasawat, 2020) ตรงกันข้ามกับประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่พบว่า ทหารมักเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองในช่วงเวลาที่ยังรัฐบาลพลเรือนขาดความชอบธรรม ด้วยข้อหาทุจริตคอร์รัปชันหรือล้มเหลวในการบริหารบ้านเมือง แต่เมื่อคณะนายทหารก้าวขึ้นมาเป็นผู้ปกครองประเทศกลับพบว่า พวกเขาไม่สามารถแสดงความเป็นมืออาชีพในการบริหารบ้านเมืองได้ จนต้องเปิดทางให้รัฐบาลพลเรือนได้กลับเข้ามาปกครองอีกครั้งหนึ่ง (Preecharush, 2023) และเหตุผลของการทำรัฐประหารในแต่ละครั้งแม้กองทัพจะอ้างว่ากระทำเพื่อความถูกต้อง และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติ แต่ไม่ว่ากองทัพจะมีเจตนาเข้ามามีอำนาจด้วยเหตุผลประการใด ข้อเท็จจริงและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็คือ ในทางตรงกันข้ามกลับมีความพยายามในการลดทอนพลัง และศักยภาพของฝ่ายประชาธิปไตย และพลังของภาคประชาสังคมหรือภาคพลเมืองให้อ่อนแอลงในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ภาคประชาสังคมไม่เข้มแข็ง และไม่สามารถกำหนดความเป็นไปของสังคมและชุมชนท้องถิ่นตนเองได้ ขณะที่ในบรรดากลุ่มนายทหารที่ยึดอำนาจกลับมีทรัพย์สินมั่งคั่งเพิ่มพูนมากขึ้นหลังการยึดอำนาจแล้ว (Pawakapan, 2024)

การก่อการรัฐประหาร ยังได้ปิดกั้นสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นตามแนวทางประชาธิปไตยของประชาชนทั่วไป ทำให้เกิดการชะงักงันและถดถอยของประชาธิปไตย รวมทั้งยังส่งผลให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทยช้าลง และเนื่องจากการยึดอำนาจแต่ละครั้งกินเวลายาวนาน ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีสติปัญญาดี เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ประชาธิปไตย ไม่น้อย (Ngamlamom, 2016) *วัฏจักรของวังวนแห่งอำนาจเหล่านี้ นับว่าได้สร้างปัญหา และเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทยอย่างมาก ประการสำคัญต่อมาคือ การดำรงอยู่ของกองทัพในยุคหลังไม่ใช่เพื่อการป้องกันประเทศจากการคุกคามของศัตรูภายนอก แต่เหตุผลการดำรงอยู่ของกองทัพคือการอ้างภารกิจเรื่อง “ความมั่นคงภายใน”*

ในการกิจเช่นนี้ ทำให้กองทัพสามารถสร้างกลไกแทรกซึมเข้ามาในช่องทางสังคมการเมืองได้ง่าย และเป็นที่มาของการมีอำนาจทางการเมืองของกองทัพ และยังทำให้กองทัพเป็นองค์กรที่มีอำนาจเหนือหน่วยงานพลเรือน และตำรวจของประเทศได้อย่างชอบธรรม (Pawakapan, 2024)

เมื่อย้อนกลับไปดูประวัติศาสตร์การเมืองไทยระยะใกล้ ในรอบหนึ่งทศวรรษ (2557-2567) หลังเหตุการณ์รัฐประหารปี 2557 คณะรัฐประหารได้สร้างกลไกการสืบทอดอำนาจไว้อย่างซับซ้อนเพื่อรักษาอำนาจของตนเองไว้ในสถาบันการเมืองหลัก คือ รัฐธรรมนูญ 2560 ที่จัดวางระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจในกระบวนการทางการเมืองที่เอื้อต่อการรักษาอำนาจของคณะรัฐประหารหรือกลุ่มอำนาจเก่า เช่น การออกแบบระบบเลือกตั้งที่ให้ประโยชน์แก่ฝ่ายชนชั้นนำเก่า การสร้างพรรคการเมืองเฉพาะกิจเพื่อรองรับการสืบทอดอำนาจผ่านการเลือกตั้ง การแต่งตั้งวุฒิสมาชิกในเครือข่ายอำนาจของตนเอง การเลือกคนมาั่งในองค์กรอิสระเพื่อวินิจฉัยคุ้มครองตัวเอง การเขียนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อเป็นเครื่องมือให้กับตัวเองในการสืบทอดอำนาจ และเขียนรัฐธรรมนูญฉบับห้ามแก้ไขเพื่อยึดครองอำนาจยาวนาน (iLaw, 2019) เป็นต้น

การดำเนินการของกองทัพทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองอย่างเห็นได้ชัด และการสถาปนาอำนาจโดยผ่านกลไก และสถาบันทางการเมืองที่ซับซ้อนเพื่อต้องการรักษาอำนาจเช่นนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึง **“มีการคงอยู่ของโครงสร้างแบบอำนาจนิยม” (resilience of authoritarian structures)** ที่เข้มแข็งอย่างมากในสังคมไทย (Promgird, 2024) และถึงแม้ว่าการเมืองไทยจะมีการเลือกตั้งหลายครั้ง แต่ทว่า “การเลือกตั้ง” เหล่านี้ก็มักเกิดขึ้นหลังการรัฐประหาร อันเป็นส่วนหนึ่งของวงจรอุปาทนทางการเมืองไทย อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งแต่ละครั้งก็ไม่อาจนำไปสู่การปฏิรูปหรือการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งทำให้อำนาจเป็นของประชาชนได้จริง และ “การเลือกตั้ง” ที่เกิดขึ้นหลังระบอบทหารสิ้นสุดลง ก็มักให้กำเนิดประชาธิปไตยแบบผสมหรือ **“ระบบพันทาง” (hybrid regime)** ทั้งนี้ เพื่อรองรับการสืบทอดอำนาจของผู้นำรัฐประหารต่อไป (Bamrungsuk, 2023) “ระบบพันทาง” เช่นนี้มีความสำคัญต่อกองทัพเป็นอย่างมาก เนื่องจากในโลกทุกวันนี้ ระบอบเผด็จการจะอยู่รอดได้ต้องเปิดทางให้มีการเลือกตั้งบ้าง เพราะเผด็จการก็ต้องความชอบธรรมเพื่อการอยู่รอดเช่นเดียวกัน (Merieau, 2016) ดังนั้น การที่ทหารจัดให้มีการเลือกตั้งจึงนับเป็นการดำเนินกลยุทธ์ทางการเมืองที่ชาญฉลาด

สำหรับ Levitsky & Ziblatt (2018) แล้วมองว่า ผลที่ตามมาของประชาธิปไตยแบบผสมหรือระบบพหุทางในสนามการต่อสู้ของระบบการเมืองแบบนี้คือ ในท้ายที่สุดจะมีการกำหนดกติกาของการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม และกรรมการตัดสินหรือฝ่ายตุลาการก็มักจะเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายที่ยึดกุมอำนาจรัฐ ดังเช่นกรณีของไทย ไม่เพียงแต่ความถี่ของการรัฐประหารได้สร้างปัญหาให้กับการพัฒนาประชาธิปไตย แต่ที่ผ่านมามองการณ์ตุลาการยังได้สร้างความอับลัทธิให้กับระบบกฎหมาย ด้วยการรับรองความชอบด้วยกฎหมายของการรัฐประหารผ่านคำพิพากษาว่า *การก่อการรัฐประหารไม่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา* ทั้งยังกำหนดให้ประกาศ คำสั่ง และการกระทำของคณะรัฐประหารมีผลบังคับใช้ในทางรัฐธรรมนูญ ทำให้สิ่งใดที่คณะรัฐประหารกระทำมีผลผูกพันและเป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐานทางกฎหมายอีกด้วย (Trisadikoon, 2024)) รวมทั้งอำนาจในกระบวนการยุติธรรม ก็ยังถูกฝ่ายยึดกุมอำนาจรัฐใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการหรือลดทอนพลังของฝ่ายตรงกันข้าม สุดท้ายแล้วจะทำให้ระบบการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจเสื่อมถอยลง หลังจากนั้นก็จะมีการผนวกอำนาจเข้าสู่กลุ่มที่ยึดกุมอำนาจรัฐ และเครือข่ายของพวกเขาได้แต่เพียงฝ่ายเดียว ทั้ง Levitsky & Ziblatt จึงเห็นว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้อาจทำให้ **“ประชาธิปไตยตายได้” (democracies die)**

เราอาจสรุปได้ว่า การที่กองทัพเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองเป็นเวลายาวนาน ทำให้กลายเป็นสถาบันทางการเมืองหนึ่งในระบบการเมืองไทย และยังแสดงออกถึงการคงอยู่ของโครงสร้างอำนาจนิยมที่เข้มแข็งในสังคมไทย อันเป็นแรงต้านที่แข็งแกร่งและยากแก่การเอาชนะได้ นอกจากนั้นแล้ว การที่กองทัพเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองเป็นเวลายาวนาน ยังเป็นการลดทอนพลังของภาคประชาสังคม อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ภาคประชาสังคมไม่เข้มแข็ง รวมทั้งไม่สามารถกำหนดความเป็นไปของสังคมชุมชนท้องถิ่นตนเองได้ ทำให้การเมืองไทยตกอยู่ในวงจรอุบาทว์ทางการเมือง และทำให้มีการกำหนดกติกาของการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม เกิดประชาธิปไตยแบบผสมหรือระบบพหุทางเพื่อรองรับการสืบทอดอำนาจของผู้นำรัฐประหาร อันจะทำให้ผู้นำแบบเผด็จการอยู่ในอำนาจได้ยาวนาน รวมทั้งยังเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทยมีความไม่ปกติอับแสงและเสื่อมถอยลง

เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายอย่างเข้มแข็งของฝ่ายอนุรักษ์นิยม

ผลของการรัฐประหารแต่ละครั้ง มีนัยสำคัญต่อการสร้างความร่วมมือกันเป็นเครือข่าย และการเพิ่มอำนาจของอีกฝ่ายหนึ่งที่เรียกกันว่าฝ่าย **“อนุรักษ์นิยมหรือฝ่าย**

ขวา” อันมาจากการรวมตัวและร่วมมือกันของกองทัพ – กลุ่มทุนธุรกิจขนาดใหญ่ – ฝ่ายอำมาตย์ที่เป็นข้าราชการชั้นสูง – กลุ่มศักดินาชนชั้นสูง – พรรคการเมืองแนวอนุรักษนิยม – กลุ่มข้าราชการระดับกลางที่เกียยณอายุราชการ – และองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยมีฐานสนับสนุนของกลุ่มพลังประชาชน เช่น “มวลชนเสื้อเหลือง” ที่มีแนวคิดแบบ “อนุรักษนิยม – จารีตนิยม – ศษัตริย์นิยม”

สิ่งที่น่ากังวลใจต่อระบบการเมืองไทยคือ พรรคการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมมักมีสายสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการสนับสนุนด้านฐานเสียงจากนักเลง หรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นที่เรียกกันว่า “บ้านใหญ่” อีกด้วย นี่จึงเป็นเหตุให้การเมืองไทยไม่ใช่เป็นการต่อสู้เพื่อหลักการหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตย หากแต่เป็นเรื่องของการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์หรือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน และอำนาจทางการเมืองที่ได้มาก็มีเป้าหมายเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง ไม่ใช่เพื่อประชาชนตามคำกล่าวอ้าง การเมืองไทยจึงเต็มไปด้วยการทุจริตคอร์รัปชันภายใต้ระบบอุปถัมภ์ และ “บ้านใหญ่” ก็คือภาพตัวแทนของระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นทั่วทุกภูมิภาคของไทย (Laokermhung, 2024) สิ่งที่น่ากังวลใจประการต่อมาคือ เครือข่ายทั้งหมดนี้ก็มักเห็นด้วยกับการทำรัฐประหาร เพราะเชื่อในเรื่องอำนาจของชนชั้นนำ แต่ไม่เชื่อในเรื่องอำนาจเป็นของประชาชนตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย แต่ทั้งการยึดมั่นในอุดมการณ์อนุรักษนิยม – จารีตนิยม – การทำรัฐประหาร – และการเชื่อในอำนาจของชนชั้นนำ คือปฏิบัติและอยู่ชั่วตรงกันข้ามกับการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (Promgird, 2024)

มีข้อสังเกตว่า ในบรรดากลุ่มต่าง ๆ ที่มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายอย่างเข้มแข็งนี้ ต่างก็อ้างความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมถึงการมีอยู่ของกลุ่มตน (ดูแผนภาพที่ 1)

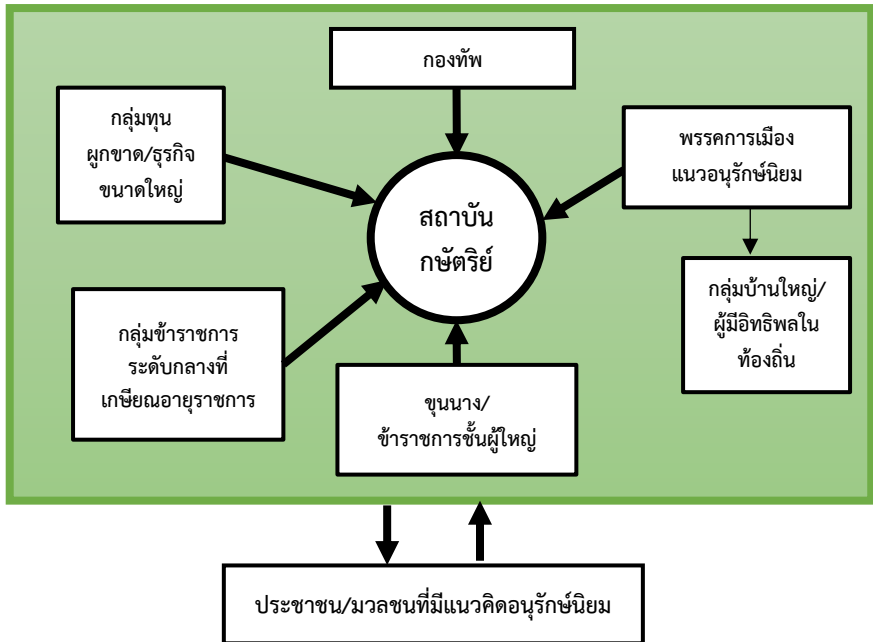

Figure 1 แสดงเครือข่ายเข้มแข็งของฝ่ายอนุรักษนิยม

การรวมตัวกันและการผสมพลังต่าง ๆ เข้าด้วยกันของกลุ่มเครือข่ายเหล่านี้ ทำให้ฝ่ายขวาของไทยมีความเข้มแข็ง และมีพลังอำนาจในการควบคุมการเมืองไทยได้ตลอดมา ในความสัมพันธ์เชื่อมโยงของกลุ่มเครือข่ายเหล่านี้ มีแกนกลางของอำนาจทางเศรษฐกิจคือ “กลุ่มทุนธุรกิจขนาดใหญ่” ซึ่งทำหน้าที่อยู่เบื้องหลังทั้งสนับสนุนการยึดอำนาจและการคงอยู่ของระบบนี้ ดังตัวอย่างเช่น การให้การสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการรัฐประหาร หรือที่เรียกว่า “ท่อน้ำเลี้ยง” ให้กับรัฐบาลทหาร อันสะท้อนให้เห็นการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย รวมทั้งอาจมีการประสานอำนาจและผลประโยชน์ระหว่างกันที่แอบแฝงซ่อนเร้นอยู่ในการเมืองไทย ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกประหลาดใจอันใดที่นโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลทหารบางยุคสมัยและบางนโยบาย อาจตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกลุ่มทุนธุรกิจขนาดใหญ่ที่ผูกขาดเหล่านี้ แล้วในที่สุดอาจนำไปสู่การแบ่งปันผลประโยชน์กันระหว่างผู้นำกองทัพและชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ (Bamrungsuk, 2023)

เราจึงเห็นได้ว่า กลุ่มทุนธุรกิจขนาดใหญ่ คือ รากฐานสำคัญประการหนึ่งในการช่วยค้ำจุนระบบอำนาจนิยมและอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมเอาไว้ อันเนื่องจากการมีผลประโยชน์ร่วมกันบางอย่าง ขณะที่ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ระบบการเมืองได้เอื้อให้กลุ่มทุนธุรกิจขนาดใหญ่เข้ามามีอำนาจรัฐโดยตรงมากขึ้น ส่งผลให้กลุ่มทุนธุรกิจขนาดใหญ่สามารถเข้ามาควบคุมรัฐได้หรือที่เรียกว่า “State capture” ปรากฏการณ์เช่นนี้จึงเลวร้ายยิ่งกว่าการทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบายและเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนเสียอีก (Isranews, 2024) ในเครือข่ายความสัมพันธ์เช่นนี้ นอกจากกองทัพและกลุ่มทุนที่มีการร่วมมือกันแล้ว กลุ่มทุนธุรกิจขนาดใหญ่อาจมีการร่วมมือและให้การสนับสนุนกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น การบริจาคทุนให้แก่กลุ่มอำมาตย์และข้าราชการระดับสูง หรือการบริจาคให้กับพรรคการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยมและชนชั้นสูงที่เป็นพวกศักดินา ส่วนกลุ่มข้าราชการระดับกลางที่เกษียณอายุราชการนั้น ก็เคยได้ประโยชน์จากการอยู่ในระบบราชการมานาน ทำให้คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จึงมีแนวคิดแบบอนุรักษ์นิยม กล่าวคือ ไม่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เพราะเชื่อว่าระบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันดีอยู่แล้ว บรรดากลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้จึงมีการร่วมมือกันเพื่อต่อต้านการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยซึ่งนำโดยฝ่ายเสรีนิยม (Pawakapan, 2024)

ในสถานการณ์ปัจจุบัน แม้ว่าจะมีกระแสประชาธิปไตยพัฒนาแรง และมีการขับเคลื่อนทางการเมืองโดยพรรคการเมืองของคนรุ่นใหม่อย่างมีพลัง และมีขบวนการของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ต้องสู้เรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันของมนุษย์และคัดค้านระบบอำนาจนิยม อันถือว่าเป็น *คุณค่าสำคัญของประชาธิปไตย* (Promgird, 2020) แต่บทบาทของฝ่ายอนุรักษ์นิยมหรือฝ่ายขวาก็ยังเป็น “**พลังหลัก**” ในการครอบครองอำนาจเหนือทางการเมืองอยู่ดี ในอีกด้านหนึ่งเราอาจมองได้ว่า แท้จริงแล้วฝ่ายขวาไม่ได้มีพลังมากพอในภาวะที่ต้องเผชิญกับความท้าทายจากฝ่ายประชาธิปไตย หากแต่ชัยชนะของพวกเขาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัย “**พลังของกองทัพ**” ที่มีอำนาจในการควบคุมกำลังรบของไทย และด้วยพลังของกองทัพเท่านั้นฝ่ายอนุรักษ์นิยมจึงสามารถเปลี่ยนแปลงการเมืองได้ตามที่พวกเขาต้องการ หรือสามารถโค่นล้มรัฐบาลที่พวกเขาไม่ต้องการได้ *การรัฐประหารและกองทัพจึงกลายเป็นเครื่องมือหลักของเครือข่ายอนุรักษ์นิยมหรือพวกฝ่ายขวาในการเอาชนะทางการเมือง* ขณะเดียวกันก็อาศัยพลังของกองทัพในการควบคุมการเมืองไทยไม่ให้มีการท้าทายฝ่ายอนุรักษ์นิยม (Bamrungsuk, 2023) รวมทั้งการช่วยรักษาโครงสร้างที่ได้เปรียบและระบบเดิมเอาไว้ได้

ในยุคปัจจุบัน แม้ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ และมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำทันสมัย ตลอดจนมีการเติบโตขึ้นของสังคมเมืองที่กระจายไปทั่วทุกภูมิภาคมากมายเพียงใดก็ตาม แต่การเมืองไทยก็ยังอยู่ในกำมือของเครือข่ายกลุ่มชนชั้นนำ “สายอนุรักษนิยมหรือฝ่ายขวา” ที่สามารถควบคุมโครงสร้างอำนาจรัฐและทางการเมือง รวมทั้งโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการทหาร โดยมีการยึดโยงกับ “สถาบันกษัตริย์” อำนาจเช่นนี้มีทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น แต่มีเป้าประสงค์หลักชัดเจนในการนำพาประเทศไปสู่ทิศทางที่พวกเขาต้องการ หรืออาจกล่าวได้ว่า พวกเขาต้องการนำพาประเทศไทยไปบนเส้นทางของความเป็นอนุรักษนิยม ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการรักษาสถานะเดิมทางการเมืองและเศรษฐกิจของพวกเขาไว้ (Political and economic status quo) ไม่ใช่เส้นทาง “สู่ประชาธิปไตยที่อำนาจเป็นของประชาชน”

ขณะเดียวกันก็ไม่นิยมนำให้มีชุดความคิดอื่น เช่น แนวคิดประชาธิปไตย หรือ ค่านิยมแบบเสรีนิยม (the liberal values) หรือแนวคิดเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกันของมนุษย์ ฯลฯ สามารถทำลายแนวคิดแบบอนุรักษนิยมของพวกเขาได้ ซึ่งในสายตาของเครือข่ายอนุรักษนิยมหรือฝ่ายขวามองแนวคิดประชาธิปไตยคือ “ภัยคุกคาม” ของพวกเขา (Pawakapan, 2024; Promgird, 2024) รวมทั้งมีข้อกล่าวหาต่อพรรคการเมืองสายเสรีนิยมและคนรุ่นใหม่ว่า ต้องการล้มล้างการปกครองซึ่งเป็นข้อกล่าวหาที่ไร้สาระล้นดี

ในสังคมไทยที่มีระบบและโครงสร้างทางการเมืองไม่ปกติเช่นนี้ สิ่งที่น่าหตุหุใจคือ เหล่าชนชั้นนำที่มีอำนาจทั้งหลาย ได้พยายามบิดเบือนส่วนเลวร้ายที่สุดให้กลายมาเป็นบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์แก่กลุ่มตนเอง แล้วทำลายและละเลยอย่างสิ้นเชิงในส่วนที่เป็นหลักการของประชาธิปไตย อันก่อให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนใหญ่และประเทศชาติ การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มอำนาจทางการเมืองเหล่านี้ ได้มีนักวิชาการพยายามเสนอแนวคิดในการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว เช่น McCargo (2005) เสนอแนวคิดเรื่อง “Network Monarchy” ที่เห็นว่าการเมืองไทยสมัยปี 2516 - 2544 ถูกกำหนดโดยเครือข่ายไม่เป็นทางการของชนชั้นนำ ได้แก่ ผู้นำกองทัพ ข้าราชการระดับสูง และเครือข่ายระบบกษัตริย์ โดยมีตัวแทนสำคัญคนหนึ่งที่เป็นคนประสานและเป็นตัวแทนกษัตริย์ เครือข่ายนี้ได้มีการประกอบสร้างขึ้นใหม่ให้มีความเป็นเสรีนิยมมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยหลังปี 2535 แต่แนวคิดนี้ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ไม่สามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยหลังการ

รัฐประหารปี 2549 และปี 2557 ได้ เพราะแท้จริงแล้วชนชั้นนำและรากฐานทางสถาบันของพวกเขาได้แปรเปลี่ยนไปและมีความซับซ้อนมากขึ้น

ผลงานถัดมา Merieau (2016) ได้ประยุกต์แนวคิดเรื่อง “Deep State” มาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยร่วมสมัยในทำนองเดียวกัน แต่เห็นว่า Deep State มีลักษณะเป็นรัฐซ้อนรัฐที่ขนานไปกับรัฐปกติ ใน Deep State มีความเป็นอิสระและมีกฎเกณฑ์ของการวางลำดับชั้นอำนาจลดหลั่นกันมาเป็นชั้น ๆ ของตนเอง (hierarchy) และมีกลไกในการทำงานด้านอุดมการณ์ เพื่อสร้างวาทกรรมว่าด้วยประชาธิปไตยอันพึงปรารถนาที่สอดคล้องกับความต้องการของ Deep State อย่างไรก็ตาม Deep State ก็เหมือนกับรัฐปกติโดยทั่วไปที่ไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันมากนัก และภายใน Deep State ก็มีอีกเหล่าต่าง ๆ ที่แย่งอำนาจกันอยู่ แต่มีข้อแตกต่างจากรัฐปกติคือ ในการดำเนินงานไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ หากแต่แอบแฝงซ่อนเร้นอยู่กันบังลี้กและไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำใด ๆ ต้องการเพียงแค่รักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์และสถาบันของกลุ่มตนที่มีเป้าหมายร่วมกัน

แนวคิด Deep State ยังถูกนำมาใช้อธิบายกลุ่มอำนาจที่ร่วมกันต่อต้านกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย (democratization) หรือระบบการเมืองที่เปิดกว้างให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวาง ในคนกลุ่มนี้มักประกอบไปด้วย กลุ่มทหาร ตำรวจ ตุลาการ ฯลฯ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารงานภาครัฐโดยปกติอยู่แล้ว แต่มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมแอบแฝงอยู่เบื้องหลังไม่เปิดเผย หรือกระทำกิจกรรมอย่างซ่อนเร้นลับและมีอำนาจเหนือรัฐ แต่เมื่อใดก็ตามที่รัฐปกติดำเนินกิจกรรมออกนอกกรอบ Deep State ก็จะทำให้การจัดการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รัฐประหาร หรือใช้ศาลและองค์กรอิสระตัดสินคดีต่าง ๆ

ตามแนวคิดนี้ยังเห็นว่าประเทศไทยเป็น “ประชาธิปไตยแบบถูกควบคุม” (tutelary democracy) ที่คล้ายตุรกีในยุคหนึ่ง ประการสำคัญคือ Deep State สามารถสืบทอดตัวเองต่อไปได้ ไม่ว่าตัวบุคคลจะเป็นใคร ระบบเช่นนี้ก็สามารถทำหน้าที่ของตนเองไปได้ เนื่องจากการมีโครงสร้างเชิงสถาบันที่ขึ้นอยู่กับกฎหมาย รวมทั้งการมีผลประโยชน์ในเชิงทรัพย์สินและวัตถุ อันทำให้ระบบเช่นนี้ดำรงและสืบทอดอยู่ได้โดยอัตโนมัติ และเพราะอุดมการณ์ของรัฐไทยยังอยู่เหมือนเดิม แนวคิดเรื่อง Deep State ได้รับความสนใจจากนักวิชาการไทยในช่วงหลังมากพอสมควร เนื่องจากเห็นว่าเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองได้อย่างมีเหตุผล

โดยสรุปแล้ว การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายอย่างเข้มแข็งของฝ่ายอนุรักษ์นิยมหรือฝ่ายขวา ซึ่งมาจากการรวมตัวกันของหลายเครือข่าย ในเครือข่ายเหล่านี้มีความเชื่อเรื่องอำนาจของชนชั้นนำ แต่ไม่เชื่อเรื่องอำนาจของประชาชนตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย และยังเป็นพลังหลักในการควบคุมทิศทางการเมืองไทยได้ตลอดมา ในสายตาของเครือข่ายอนุรักษ์นิยมมองประชาธิปไตยว่าคือ *ภัยคุกคาม* ของพวกเขาและยังต้องการล้มล้างการปกครอง ชัยชนะของฝ่ายอนุรักษ์นิยมเกิดจากการอาศัยพลังของกองทัพที่มีอำนาจในการควบคุมกำลังรบ และด้วยพลังของกองทัพเท่านั้นที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมสามารถเปลี่ยนแปลงการเมืองให้เป็นไปตามความต้องการของพวกเขาได้ แต่เป็น*เส้นทางเพื่อต้องการรักษา* สถานะเดิมทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจเอาไว้ ไม่ใช่*เส้นทางประชาธิปไตย* ที่อำนาจเป็นของประชาชน การรวมตัวของเครือข่ายอนุรักษ์นิยมหรือฝ่ายขวาทั้งหลายเหล่านี้ คือแรงต้านทานที่แข็งขันจนยากแก่การเอาชนะได้ และยังนำไปสู่ความเสื่อมถอยของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทย รวมทั้งทำให้เกิดความไม่เป็นปกติของระบบการเมืองไทยอีกด้วย

การเปิดโอกาสให้มีการยุบพรรคการเมืองได้ง่าย

การยุบพรรคการเมืองทำให้พรรคการเมืองเกิดความอ่อนแอ ไม่สามารถพัฒนาตัวเองได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พรรคการเมืองขาดความเป็นสถาบันทางเมืองและขาดการยอมรับจากประชาชนได้ ตามแนวคิดทางสังคมวิทยาการเมืองมองว่า *พรรคการเมืองมีลักษณะคล้ายกับชาติ* ทั้งในแง่การให้สัญลักษณ์ การปลุกเร้าทางจิตวิญญาณ การสร้างความรู้สึกศรัทธา การอุทิศตน และการเสียสละในฐานะสมาชิกที่ดีของพรรคฯ ดังนั้น ผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อพรรคชาติต่อประเทศชาติและไม่อยากเปลี่ยนแปลงสัญชาติฉันใด ผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อพรรคการเมืองอย่างแท้จริง เขาก็ย่อมไม่อยากเปลี่ยนพรรคการเมืองที่ตนรู้สึกชื่นชอบและศรัทธาฉันนั้น เพราะพรรคการเมืองจะทำหน้าที่สร้างแรงบันดาลใจและสร้างอุดมการณ์ให้สมาชิกของพรรคฯมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (the feeling of belonging) (Promgird, 2024)

การยุบพรรคการเมืองนอกจากจะเป็นการ “ทำร้ายจิตใจของประชาชน” ที่เขามีความรู้สึกผูกพันเชื่อมั่นศรัทธาในพรรคการเมืองนั้นอย่างมากแล้ว ยังถือว่าเป็นการบ่อนเซาะกร่อนทำลายให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยถดถอยลง และยังเป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอีกด้วย

ดังนั้น ในระบอบประชาธิปไตยพรรคการเมืองจึงควรถูกยุบโดยประชาชน ถ้าหากประชาชนไม่เชื่อถือศรัทธาต่อพรรคการเมืองนั้นแล้ว (Promgird, 2024)

เช่นเดียวกับในประเทศที่ประชาธิปไตยมีการพัฒนาและตั้งมั่นแล้ว จะไม่มีการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญ (National Institute of Development Administration, 2020) เพราะการยุบพรรคการเมืองนอกจากเป็นการทำลายประชาธิปไตยโดยตรงแล้ว ยังทำให้ขาดการยอมรับจากนานาชาติและเครดิตของประเทศลดลง และยังเป็นการยุบพรรคการเมืองที่ประกาศตัวเองอย่างชัดเจนว่า ต้องการเข้ามาต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ก็ยิ่งเป็นที่กังขาในเรื่องกระบวนการยุติธรรมทั้งต่อสาธารณชนและสายตาชาวโลก (Pawakapan, 2024) ดังนั้น ในสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่จึงไม่ควรมีพรรคการเมืองใดและนักการเมืองคนใด ที่จะต้องได้รับโทษจากการฉ้อโกงเพื่อการปฏิรูปและแก้ไขกฎหมาย ด้วยแนวทางสันติวิธีและอย่างเปิดเผย ไม่ว่าจะเป็นกรณีการเสนอนโยบายเพื่อแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 หรือมาตราอื่นใดอย่างเช่นกรณีของไทยก็ตาม

ในอดีตพรรคการเมืองไทยมักถูกโค่นล้มด้วยการรัฐประหารของกองทัพ แต่ในยุคหลังพรรคการเมืองถูกยุบได้ง่ายโดยอาศัยองค์กฤษฎีหรือที่มักเรียกกันว่า “อำนาจเหนือรัฐธรรมนูญ” (Thinbangtieo, 2020) และในยุคหลังคำตัดสินขององค์กรอิสระ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ มีลักษณะเป็น “ตุลาการธิปไตย” (juristocracy) อันมีความหมายถึงการที่สถาบันตุลาการได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง และทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดความอยู่รอดของรัฐบาลหรือพรรคการเมือง ฯลฯ จนส่งผลให้เกิดการล้มลงของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง

เราจึงเห็นได้ว่าในสังคมไทยยุคหลัง การยุบพรรคการเมืองสามารถกระทำได้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัย “การยึดอำนาจด้วยกองทัพ” อีกต่อไป สาเหตุเพราะอำนาจในการตีความกฎหมายขึ้นอยู่กับองค์กรอิสระเหล่านี้ และยังทำให้การต่อสู้ทางกฎหมายของฝ่ายตรงกันข้ามแทบไม่ประสบชัยชนะแต่อย่างใด (Bamrungsuk, 2023) แต่ถ้าหากว่าการอาศัยอำนาจตามกฎหมายนั้นมันเจตนาแอบแฝงก็นับเป็นความชั่วร้ายอย่างหนึ่ง ดังที่นักปราชญ์ทางการเมืองคือ มอนเตสกีเออ (Montesquier) ได้กล่าวไว้ว่า “*ไม่มีความเลวร้ายใดที่จะยิ่งไปกว่าความเลวร้ายที่ได้กระทำโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายหรือในนามของความยุติธรรม*” (There is no crueller tyranny than that which is perpetuated under the shield of law and in the name of justice)

มีข้อถกเถียงกันในทางวิชาการอย่างมากว่า “องค์กรอิสระ” ที่ทำหน้าที่ในการยุบพรรคการเมืองนั้น ได้ใช้อำนาจเกินขอบเขตในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่ โดยข้อเท็จจริงแล้วองค์กรอิสระของไทยทั้งหลายเกิดขึ้นมาตามแนวคิด “**ลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม**” (constitutionalism) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยวางรากฐานระบอบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงมากขึ้น เช่นเดียวกับหลายประเทศแถบยุโรปที่ได้ใช้องค์กรอิสระเพื่อปกป้องประชาธิปไตย (Promgird, Singkaneti, & Sririn, 2024) แต่ในสังคมไทย “องค์กรอิสระ” กลับดำเนินการตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ เป็นตัวการหนึ่งของการขบวนการทำลายประชาธิปไตยเสียเอง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการได้มาซึ่งบุคลากรขององค์กรอิสระเหล่านี้ไม่มีความเชื่อมโยงกับประชาชนแต่อย่างใด หากแต่องค์กรอิสระถูกออกแบบมาเพื่อให้โอกาสแก่ข้าราชการเกษียณอายุส่วนหนึ่งได้กลับเข้ามาทำงานอีก ด้วยการอ้างถึงการมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่เหมาะสม แต่สิ่งที่ติดตัวมากับข้าราชการเหล่านี้คือการมีอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยม – อำนาจนิยม – จารีตนิยม และยังมีวัฒนธรรมแบบศักดินาที่ฝังรากลึก ปัญหาสำคัญของอุดมการณ์เหล่านี้คือ “**ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง**” ในระบบโครงสร้างองค์กรเช่นนี้ย่อมมองว่า *ประชาธิปไตยคือภัยคุกคามต่อความมั่นคงของระบบเดิม*

ดังนั้น เมื่อมีพรรคการเมืองใดที่ประกาศต่อสู้ตามแนวทางประชาธิปไตย จึงเปรียบเสมือนเป็น “**สิ่งแปลกปลอม**” ที่เข้ามาในระบบ และยังถูกตั้งข้อสงสัยว่ามีเจตนาล้มล้างการปกครอง ทางออกเพื่อความปลอดภัยของระบบคือต้องมีการกำจัดหรือยุบพรรคการเมืองนั้นเสีย เราจึงเห็นได้ว่าทั้งการดำรงอยู่ขององค์กรอิสระและการเปิดโอกาสให้มีการยุบพรรคการเมืองได้ง่าย นอกจากเป็นการทำร้ายจิตใจของประชาชนที่เขาเชื่อมั่นศรัทธาในพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแล้ว ยังทำให้ประชาชนรู้สึกสิ้นหวัง และขาดความเชื่อมั่นศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรมที่ถือว่าเป็นเสาหลักสำคัญอย่างหนึ่งของประชาธิปไตยท้ายที่สุดนำไปสู่ความเสื่อมถอยของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทยอีกด้วย

ความจงใจของชนชั้นนำที่มีอำนาจไม่ต้องการให้ประชาชนมีความรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ชนชั้นนำที่มีอำนาจ (power elites) ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมทั้งผู้ปกครองของไทยทั้งหลาย ย่อมไม่ต้องการให้ประชาชนมีความรู้เรื่องทางการเมืองและประชาธิปไตย เนื่องจาก “**ประชาธิปไตยวางฐานอำนาจอยู่กับประชาชน**” หรือเชื่อในเรื่องอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ประชาธิปไตยยังเชื่อในเรื่องสิทธิเสรีภาพ และความ

เสมอภาคเท่าเทียมกันของมนุษย์ ดังนั้น ยิ่งประชาชนมีความรู้และมีการตื่นตัวทางการเมืองมากเท่าใด โอกาสเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยและอำนาจเป็นของประชาชนก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น และยังประชาชนมีความรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากเท่าใด พวกเขาก็อาจมีการตั้งคำถามถึงความชอบธรรม และการดำรงอยู่ของบรรดาชนชั้นนำและสถาบันทางการเมืองทั้งหลายมากขึ้นเท่านั้น ในบรรดาชนชั้นนำที่มีอำนาจจึงกลัวว่าจะปกครองได้ยาก และกลุ่มพวกตนจะไม่มีโอกาสได้ประโยชน์จากโครงสร้างของระบบการเมืองที่เป็นอยู่ และในทางกลับกัน เมื่อประชาชนไม่มีความรู้ทางการเมืองย่อมนำไปสู่ความเฉยเมยทางการเมือง (political apathy) เมื่อคนไทยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมวางเฉยและถอยห่างจากเรื่องการเมือง ก็เป็นโอกาสอันดีที่ทำให้ชนชั้นนำสามารถทำอะไรได้ตามอำเภอใจได้ แต่ในท้ายที่สุดก็นำไปสู่การใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง และพวกพ้อง และยังทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยเป็นไปได้อย่าง

เนื่องจากประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ ต้องทำให้ประชาชนมีความสนใจการเมือง และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเข้มแข็ง รวมทั้งมีความสามารถในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับได้ (Promgird, 2024) และการสร้างให้ประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงนั้น ยังต้องทำให้ประชาชนได้เข้ามาเกี่ยวข้องและเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองนั้นด้วย (inclusive politics) (Goodin, 2003) หรืออาจกล่าวอย่างง่ายได้ว่า ต้องทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า “การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกคน” ประชาธิปไตยจึงจะเกิดขึ้นได้

นอกจากบรรดาชนชั้นนำที่มีอำนาจและผู้ปกครอง ที่ไม่สนับสนุนให้ประชาชนมีความรู้ทางการเมืองและระบอบประชาธิปไตยแล้ว ความเสื่อมถอยของประชาธิปไตยไทย ประการต่อมา ยังเกิดจากการที่ชนชั้นนำที่มีอำนาจและผู้ปกครองมีเจตนามุ่งเน้นการพัฒนาประชาธิปไตยเฉพาะแต่รูปแบบ ระบบโครงสร้าง และสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการเท่านั้น แต่ละเลยการพัฒนา “ประชาธิปไตยระดับฐานราก” ผลจากการเน้นความสนใจเรื่องระบบและโครงสร้างดังกล่าว ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยไทยตลอดเวลา 90 กว่าปีที่ผ่านมา จึงเป็นเพียงแค่เรื่องของ “รูปแบบภายนอก” (forms of democracy) แต่ขาด “เนื้อหาสาระสำคัญของประชาธิปไตยที่แท้จริง” (substantive) จนทำให้เกิดความล้มเหลวและไม่ต่อเนื่องของการพัฒนาประชาธิปไตยไทย

โดยข้อเท็จจริงแล้ว การพัฒนาประชาธิปไตยที่เน้นแต่เพียง “รูปแบบภายนอก” เช่น การเลือกตั้ง การแก้ไขรัฐธรรมนูญ และการจัดตั้งองค์กรอิสระต่าง ๆ ฯลฯ ผลประโยชน์

ที่เกิดขึ้นกับประชาชนส่วนใหญ่มีน้อยมาก แต่มักได้ประโยชน์เฉพาะกับกลุ่มชนชั้นนำที่มีอำนาจ (power elites) กลุ่มข้าราชการ กลุ่มทุนธุรกิจการเมือง รวมทั้งกลุ่มคนบางกลุ่มที่สามารถยึดกุมอำนาจรัฐได้เท่านั้น (Samutavanich, 2013) การเมืองไทยจึงเต็มไปด้วยการทุจริตคอร์รัปชัน และในบางช่วงเวลาก็เป็นเพียงแค่ “ละครน้ำเน่า” หรือ “มหรสพแห่งภาพลวงตา” กล่าวคือเป็นเรื่องราวแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองของพวกเขาฝ่ายขวาหรือฝ่ายอนุรักษ์นิยมเพียงส่วนน้อย โดยที่ไม่ได้ยึดโยงกับผลประโยชน์ของภาคประชาชนและชุมชนท้องถิ่นเลย และยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาธิปไตยไทยเสื่อมถอยลง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้าง “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย” (democratic political culture) หรือ “วัฒนธรรมแบบพลเมือง” (civic culture) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้าง “ประชาธิปไตยจากฐานราก” ที่สำคัญประการหนึ่ง เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมืองคือรากฐานสำคัญของระบบการเมืองในแต่ละสังคมและประเทศ ขณะที่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “วัฒนธรรมทางการเมือง” ได้แสดงให้เห็นมาตั้งแต่ในช่วงคริสต์ศตวรรษ 1960 เป็นต้นมาแล้วว่า การพัฒนาประชาธิปไตยที่เน้นแต่เพียง “รูปแบบภายนอก” เพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้มีการฝังรากลึกเข้าไปในจิตใจของผู้คนจนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น จะไม่สามารถทำงานได้และไม่มีความยั่งยืนพอ (Meyer & Hinchmanwith, 2007) อันสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า การพัฒนาระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะระบบโครงสร้างและสถาบันทางการเมืองเท่านั้น มีอาจทำให้การเมืองไทยแปรเปลี่ยนไปในทิศทางดีขึ้นได้ หรือมีการพัฒนาประชาธิปไตยให้เข้มแข็งและมีเสถียรภาพขึ้นมาได้ (Wongchaisuwan, 2008; Macedo, 2003)

ความสำคัญของ “แนวคิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย” ยังเห็นได้ชัดเจน ดังที่ Gumede (2016) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้อย่างน่าสนใจว่า การที่สังคมใดสังคมหนึ่งจะเป็นประชาธิปไตยที่คงทนถาวรและมีเสถียรภาพได้หรือไม่ นั่นคือการดูว่าสังคมนั้นมีการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (democratic political culture) ไปได้มากน้อยเพียงใด Gumede ยังเห็นว่า สำหรับบางประเทศแม้จะมีการพัฒนารัฐธรรมนูญอันเป็นแบบอย่างที่ดีขึ้นมาใช้ (model constitution) มีสถาบันทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ซับซ้อน (elaborate democratic institutions) มีกลุ่มคนที่คอยเฝ้าจับตาดูการทำงานของรัฐบาล (public watchdogs) และมีการจัดให้มีการเลือกตั้ง

อย่างอิสระและมีความยุติธรรมแล้ว (free and fair elections) ก็ไม่ได้หมายความว่ามีความเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แล้ว (mature democracy) เพราะตามความเป็นจริงแล้ว ถ้าจะให้ประชาธิปไตยพัฒนาได้ ต้องมีการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยขึ้นมาด้วย

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยกับ “วัฒนธรรมแบบพลเมือง” (civic culture) เป็นสิ่งที่เทียบเท่ากันได้ (tantamount to) ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ เช่น ประชาชนต้องสนใจการเมืองและเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในกระบวนการทางการเมือง เป็นพลเมืองเข้มแข็งที่สามารถมีบทบาทและมีอิทธิพลทางการเมืองได้ (the citizens active – influential role) หรือมีความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของตนเอง (political efficacy) และมีความรู้สึกถึงการมีพันธะแบบพลเมือง (sense of civic obligation) (Almond & Verba, 1965; 1980) เป็นต้น

ผลการศึกษาของ Inglehart & Baker (2000) ได้ข้อสรุปสำคัญและยืนยันว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กล่าวคือความอยู่รอดของประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับประชาชนคนธรรมดาสามัญที่มีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่เป็นไปตามแนวทางประชาธิปไตยด้วยหรือไม่ นั่นหมายความว่า *ความสำเร็จของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย (democratization) ได้นั้น ประชาชนต้องมีบรรทัดฐาน (norms) ค่านิยม (values) และแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติที่มีส่วนช่วยให้เกิดประชาธิปไตยด้วย การพัฒนาประชาธิปไตยจึงจะสำเร็จได้* Huntington (1991) และ Janmaat (2006) ได้ชี้ให้เห็นในทำนองเดียวกันว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้คือเงื่อนไขสำคัญและจำเป็นอันดับแรกที่ต้องมีอยู่ก่อน (precondition) ก่อนที่จะเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพได้

การศึกษาของ Dalton & Welzel (2018) ยืนยันเช่นกันว่า ถ้าจะให้ประชาธิปไตยมีเสถียรภาพและเข้มแข็งได้ ผู้คนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างลึกซึ้ง (deep shift) ในเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งในปัจจุบันมีหลายประเทศทั่วโลกที่ประชาชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในทางก้าวหน้ามากขึ้น กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงด้านแนวความคิด ความเชื่อ และค่านิยมไปอย่างมาก จากเดิมที่เคยมีความภักดียินยอมต่อระบบการเมือง (allegiance) ได้เปลี่ยนไปสู่การกล้าเรียกร้องและกล้ายืนยันทนในสิทธิของตนเองอย่างชัดเจนในการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น (decided assertive) หรือมีลักษณะที่เรียกว่า “assertive model of citizenship” นั่นคือประชาชนเริ่มเกิดความ

ไม่ไว้วางใจต่อระบบการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง รวมทั้งสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ และประชาชนยังกลัวที่จะเผชิญหน้ากับกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองด้วยข้อเรียกร้องที่มาจากความต้องการของพวกเขาเอง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ Dalton & Welzel เชื่อว่าท้ายที่สุดแล้วจะทำให้ประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ ทั้งในแง่ของการทำให้ชนชั้นนำมีความรับผิดชอบต่อประชาชน (accountable) มากขึ้น และจะทำให้ระบบการเมืองการปกครองมีประสิทธิภาพ (effective governance) มากขึ้นเช่นกัน

เราจึงเห็นได้ว่า ความสนใจของชนชั้นนำที่มีอำนาจและผู้ปกครอง ที่ไม่ต้องการให้ประชาชนมีความรู้ทางการเมือง เนื่องจากกลัวว่าจะปกครองได้ยาก และกลุ่มพวกตนจะไม่มีโอกาสได้ประโยชน์จากระบบและโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นอยู่ จึงต้องทำให้ประชาชนไม่มีความรู้ทางการเมืองและให้วางเฉยทางการเมือง (political apathy) แต่ทั้งหมดนี้มีความเสี่ยงอย่างมากที่จะนำไปสู่การบ่อนเซาะกร่อนทำลายระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย แล้วนำไปสู่ความเสื่อมถอยของประชาธิปไตยไทยได้ในท้ายที่สุด เพราะประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้นั้น ประชาชนต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอันเป็นเงื่อนไขจำเป็นเบื้องต้นเสียก่อน กล่าวคือ ต้องสนใจและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเข้มแข็ง และมีความรู้ถึงการมีสมรรถนะทางการเมืองของตนเอง รวมถึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองแล้วเท่านั้น

บทสรุปและทางออกของปัญหา

บทความนี้ เป็นการนำเสนอมุมมองทางสังคมวิทยาการเมือง (political sociology perspective) ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาอำนาจที่อยู่นอกวงจรรองรัฐศาสตร์ กล่าวคือ มุ่งศึกษาอำนาจที่ไม่เป็นทางการ หรืออำนาจแฝงซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตของกฎหมายที่กำหนดไว้ (the latent or non – legal authority) อันปัจจัยที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังของการเกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาในทางรัฐศาสตร์ที่มักมุ่งเน้นการศึกษาอำนาจทางการเมืองที่เป็นทางการ (Promgird, 2024)

บทความนี้ ยังต้องการโต้แย้งกับทฤษฎีการพัฒนาประชาธิปไตย ที่เน้นให้ความสำคัญกับการจัดวางระบบ โครงสร้าง และสถาบันทางการเมือง ซึ่งในสังคมไทยก็พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า การมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการออกกฎหมาย การจัดระบบโครงสร้าง และสถาบันทางการเมืองเพียงอย่างเดียว นั้น ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยไทยล้มลุก

คลุกคลานมาอย่างต่อเนื่อง และการเดินตามแนวคิดนี้ไม่อาจทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยเข้มแข็งและมีเสถียรภาพขึ้นมาได้ หรือกล่าวอย่างง่ายได้ว่า การเปลี่ยนแปลงประเทศให้เป็นประชาธิปไตย ไม่สามารถกระทำได้ด้วยการแก้ไขรัฐธรรมนูญ หรือจัดให้มีการเลือกตั้งแต่เพียงอย่างเดียว แต่ประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยได้ด้วยพลังของพลเมือง และถ้าไม่เปลี่ยนให้คนไทยมี “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย” หรือ “วัฒนธรรมแบบพลเมือง” แล้วประเทศไทยจะไม่มีวันเปลี่ยนแปลง

นอกจากนั้นแล้ว ในบทความนี้ยังได้เสนอข้อถกเถียงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยของไทยต้องประสบกับแรงต้านทานที่แข็งแกร่งยากแก่การเอาชนะได้ อันเกิดจากปัจจัยอย่างน้อย 4 ประการสำคัญคือ การที่กองทัพเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองเป็นเวลายาวนาน เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายอย่างเข้มแข็งของฝ่ายอนุรักษ์นิยมหรือฝ่ายขวา การเปิดโอกาสให้มีการยุบพรรคการเมืองได้ง่าย และความจงใจของชนชั้นนำที่มีอำนาจและผู้ปกครองที่ไม่ต้องการให้ประชาชนมีความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตย ปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้ทำให้การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทยเสื่อมถอยลง พัฒนาการทางการเมืองไทยนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก พ.ศ. 2475 – ปัจจุบันยังสะท้อนให้เห็นถึงการขัดแย้งกันระหว่างอุดมการณ์สองชุด คือ “อนุรักษนิยมหรือฝ่ายขวา” กับ “เสรีนิยมหรือฝ่ายก้าวหน้า” ที่ยังไม่เคยจบในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม บทบาทของฝ่ายอนุรักษนิยมก็ยังเป็น **“พลังหลัก”** ในการครอบงำสังคมการเมืองไทยตลอดมา ประการสำคัญคือ ฝ่ายอนุรักษนิยมไม่เคยเชื่อในแนวทางประชาธิปไตย และไม่เชื่อในเรื่องอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน และยังคงประชาธิปไตยคือภัยคุกคามต่อสถานะเดิมของกลุ่มตน อันเป็นสาเหตุสำคัญและเป็นปัญหาที่ยากแก่การเอาชนะได้ จนมีผลทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทยเสื่อมถอยลงและเกิดความไม่ปกติของระบบการเมือง

อย่างไรก็ดี แม้ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยไทยจะเสื่อมถอยลง และผลจากการที่กองทัพได้เข้ามาแทรกแซงทางการเมืองอันเป็นปัญหาที่ยากแก่การเอาชนะได้ในระยะเวลาอันสั้น รวมทั้งปัจจัยอุปสรรคอื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ทว่าผลกระทบในทางกลับกันก็ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของฝ่ายประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดการตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนและคนรุ่นใหม่และพรรคการเมืองแนวเสรีนิยมประชาธิปไตย ที่กำลังลุกขึ้นมาท้าทายอำนาจของกองทัพและฝ่ายอนุรักษนิยม ดังเห็นได้จากการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนคน

รุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นในปี 2557 หลังเหตุการณ์รัฐประหาร โดยมีนัยยะคือการต่อต้านรัฐบาลทหาร และการได้รับชัยชนะการเลือกตั้งของพรรคก้าวไกลในปี 2556 เป็นต้น

ดังนั้น โจทย์ของการสร้างขบวนการประชาธิปไตยไทยที่เข้มแข็ง อันประกอบด้วยแนวคิดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ จึงมีความหมายและมีความจำเป็นอย่างมาก เช่น การสร้างพลเมืองเข้มแข็ง (active citizenship) การสร้างความเข้มแข็งให้กับการเมืองภาคประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมือง (civic politics) หรือภาคประชาสังคม (civil society) รวมทั้งการสร้างชุมชนเข้มแข็ง (community resilience strengthening) การกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น การริเริ่มให้มีจังหวัดจัดการตนเอง (self – governing province) การเสริมสร้างประชาธิปไตยระดับชุมชนท้องถิ่น (local democracy) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) และประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) เป็นต้น

แนวคิดทั้งหมดนี้ นอกจากมีความสำคัญอย่างมากกับสังคมไทยแล้ว และแท้จริงแล้วก็คือเรื่องการสร้าง “ประชาธิปไตยจากฐานราก” หรือประชาธิปไตยทางตรงนั่นเอง และเป็นประเด็นที่ฝ่ายประชาธิปไตยทั้งหลายจะต้องนำมาคิดทบทวน เพราะประชาธิปไตยที่ฐานรากจะช่วย “เพิ่มอำนาจ” ให้กับประชาชน และช่วยขยายความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในระดับต่าง ๆ ทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางได้ “ประชาธิปไตยจากฐานราก” มีคุณูปการต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก เช่น ช่วยสร้างสังคมที่มีการปกป้องตนเองได้ (the society of self – defence) และเป็นสังคมที่สามารถคัดค้านทัตหานรัฐที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพลอย่างมากได้เช่นกัน นอกจากนั้นแล้ว ประชาธิปไตยจากฐานรากในสังคมไทย ยังช่วยตรวจสอบถ่วงดุลและต่อสู้ต่อรองกับประชาธิปไตยของชนชั้นนำหรือตัวแทนที่เป็นผู้กำหนดทิศทางของสังคมการเมืองแต่เพียงฝ่ายเดียว และยังมีมุ่งเข้ามาแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองได้อีกด้วย

แต่ทว่าการสร้างประชาธิปไตยที่ฐานรากให้เกิดขึ้นได้นั้น ต้องควบคู่ไปกับการให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนเพื่อให้เกิด “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย” (democratic political culture) ที่ประชาชนตื่นตัวและมีความสนใจทางการเมืองด้วย แต่ถ้าคนไทยส่วนใหญ่ยังมี “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบวางเฉย” หรือมีความคิดว่าสังคมไทยจะเป็นประชาธิปไตยหรือเป็นเผด็จการหรือไม่ ก็ไม่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของตนเอง ซึ่งถ้าสภาวะการณ์ของสังคมไทยยังเป็นเช่นนี้อยู่อีกการเรียกร้องให้เห็นความสำคัญและการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจะทำได้ยากขึ้น ยิ่งถ้ายังมีประชาชนอีกจำนวนมากที่มี

แนวคิดแบบอนุรักษนิยม และให้การสนับสนุนระบอบเผด็จการและอำนาจนิยมอยู่ โอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยก็ยิ่งยากมากขึ้นเท่านั้น

นอกจากนั้นแล้ว กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยให้สำเร็จได้ ยังต้องมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย และต้องมีการปฏิรูปกองทัพและองค์กรอิสระ หากไม่มีการปฏิรูปองค์กรเหล่านี้แล้ว อาจส่งผลให้เกิดการใช้อำนาจที่ไม่คาดหมายขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปฏิรูปกองทัพนั้น ต้องมีการลดบทบาทกองทัพในการเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง และต้องปฏิรูปกองทัพให้เป็น “ทหารอาชีพ” ไม่ใช่เป็น “ทหารการเมือง” และไม่ควรยอมรับผลในทางกฎหมายว่า คณะรัฐประหารเป็น “รัฐอธิปัตย์” อีกต่อไป

References

- Almond, G. A., & Verba, S. (1965). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations* (2nd ed.). Little, Brown & Company.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1980). *The civic culture revisited*. Little, Brown.
- Bamrungasuk, S. (2023). *Thai political war: Liberalism vs. conservatism* [in Thai]. Samyanpress.
- Bermeo, N. (2016). On democratic backsliding. *Journal of Democracy*, 27(1), 5–19.
- Bertrand, J. (2013). *Political change in Southeast Asia*. Cambridge University Press.
- Dalton, R. J., & Welzel, C. (2018). *The civic culture transformed: From allegiant to assertive citizens*. Cambridge University Press.
- Goodin, R. E. (2003). *Reflective democracy*. Oxford University Press.
- Gumede, W. (2016). Building a democratic political culture. In W. Gumede & L. Dikeni (Eds.), *The poverty of ideas: South African democracy and the retreat of intellectuals* (pp. 11–34). Jacana.
- Huntington, S. P. (2000). *The third wave: Democratization in the twentieth century*. University of Oklahoma Press.

- Inglehart, R. F., & Baker, W. E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1), 19–51.
- iLaw. (2019, June 5). Debate from parliament: “The NCPO’s succession of power” is not a slogan, but a reality. *iLaw*.
<https://www.ilaw.or.th/articles/3552>
- Isranews. (2024, September 22). Thailand enters “money politics” era with corruption at all levels; concerns over major capital groups controlling the state [in Thai]. *Isranews*. <https://www.isranews.org/article/isranews-news/131936-Seminar-Capital-groups-dominate-the-state-news.html>
- Janmaat, J. G. (2006). Civic culture in Western and Eastern Europe. *European Journal of Sociology*, 47(3), 363–393.
- Janowitz, M. (2017). *The professional soldier: A social and political portrait*. Free Press.
- Kaewmanee, D. (2025). The evolution of the vicious cycle in Thai politics: From 1932 to the period of General Prayut Chandra-ocha [in Thai]. *Journal of Social Sciences Naresuan University*, 21(1), 35–58.
- Kongkirati, P. (2025). *Thailand’s declining democracy: The battlefield of unresolved political conflicts* [in Thai]. Matichon.
- Laokermhung, S. (2024, December 21). ‘Baan Yai’: A product of the distortion of the Thai state – Interview with Assoc. Prof. Dr. Olan Thinbangteo [in Thai]. *Epigram News*.
<https://epigramnews.co/people/interview-with-olan-local-politics/>
- Levitsky, S., & Ziblatt, D. (2018). *How democracies die*. Broadway Books.
- Macedo, S. (2003). *Diversity and distrust: Civic education in a multicultural democracy*. Harvard University Press.
- McCargo, D. (2005). Network monarchy and legitimacy crises in Thailand. *The Pacific Review*, 18(4), 499–519.
<https://doi.org/10.1080/09512740500338983>

- Merieau, E. (2016). Thailand's deep state, royal power and the Constitutional Court (1997–2015). *Journal of Contemporary Asia*, 46(3), 445–466.
<https://doi.org/10.1080/00472336.2016.1148185>
- Meyer, T., & Hinchman, L. (2007). *The theory of social democracy*. Polity.
- National Institute of Development Administration. (2020). *The Constitutional Court and the concept of self-protective democracy (Sustainable democracy)*. Active Print.
- Ngamlamom, W. (2016). *Coup d'état: The role of the military and politics in Thailand* [in Thai]. Paper presented at the 54th Kasetsart University Academic Conference, February 2–5, 2016, Kasetsart University.
- Pawakapan, P. (2024). *In the name of internal security: The infiltration of the Thai military* [in Thai]. Sameskybooks.
- Preecharush, D. (2023). *The ruling game: Elites and power in Southeast Asia* [in Thai]. Matichon Book.
- Promgird, P. (2015). Reforming Thai politics through the development of democratic political culture: Toward a better path [in Thai]. *Rathsapha Sarn [Parliamentary Journal]*, 63(11), 9–34.
- Promgird, P. (2020, August 22). The power of students: The resurgence of student activism leading a new political society. *NationTV*.
<https://www.nationtv.tv/news/378791767>
- Promgird, P. (2024). *Political sociology* (3rd ed.) [in Thai]. Parbpim.
- Promgird, P., Singkaneti, B., & Sririn, W. (2024). Recasting and redefining the notion of local democracy in Thailand [in Thai]. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 22(2), 7–28.
- Samutvanich, C. (2013). *Problems of Thai political development* [in Thai]. Chulalongkorn University Press.
- Stasavage, D. (2020). *The decline and rise of democracy: A global history from antiquity to today*. Princeton University Press.

- Thavornpraphasawat, P. (2020). *Factors affecting the transition to democracy: A comparative study of the United Kingdom and Thailand* [in Thai]. Independent study, Thammasat University.
- The Reporters. (2024, August 22). ‘Anand Panyarachun’ views Thai politics as peculiar, adept at cutting the future of those who help build the country; despite 92 years of democracy, it still resembles an infant [in Thai]. *The Reporters*. <https://www.thereporters.co/tw-politics/2208241948/>
- Thinbangtio, O. (2020). Authoritarian government: From the National Council for Peace and Order (NCPO) to the government in the robes of democracy [in Thai]. *Political Science and Public Administration Journal*, 5(1), 233–267.
- Trisadikoon, K. (2024). Judiciary, coronation and coup: A critique and observations on the traditional relationship and the legitimization of coup in the research of Prinya Thawanarumitkul [in Thai]. *CMU Journal of Law and Social Sciences*, 17(2), 30–63.
- Wattanasap, W. (2014). *Democracy of dialogue to find a solution: Democracy of consultation* [in Thai]. Cabinet and Royal Gazette Publishing House.
- Wongchaisuwan, T. (2008). *Contemporary political science: Analytical concepts* [in Thai]. Manager Publishing.